

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

Infopäev Põllumajandusloomade heaolu –

väikemäletsejalised (lambad/kitsed). Olustveres 04.06.2019

Lektor Ell Sellis

1. Sissejuhatus

Infopäeva materjalid on koostatud ekstra selle konkreetse infopäeva jaoks, auditooriumis olid lambakasvatusega alustavad inimesed ning kogemustega lamba- ja kitsekasvatajad, kelle karja suurus 14–110 lammast.

Viited algallikatele on edaspidi esitatud mitte linkide, vaid otsinguradadena. See annab võimaluse kasutada viiteid värsket info otsimiseks ka siis, kui teksti on uuendatud ja link aegunud.

2. Miks on lammaste heaolu nõuded kirja pandud?

Vastus: tõenäoliselt peame sellised nõuded kirja panema, kuna juba ammu enam ei ole eestimaalased oma sisu poolest valdavalt maarahvas. Ühe vähemaks jääb inimesi, kes on üles kasvanud talus, loomapidamise teadmised ja tarkused, vanemate ja vanavanemate kogemus juba lapsepõlvest kaasas. Sageli juhtub, et loomapidajaks hakkab inimene, kel oskusteadmised ja praktiline kogemus puuduvad. Teisest küljest elame ja kasvatame oma loomi Euroopas, kus loomade heaolu eest hoolitsemine on tõusev ja laienev trend. Üha rohkem Euroopa toidutarbijaid ja poliitika kujundajaid tahab olla kindel, et looma elu enne lihaks saamist on olnud talle loomuomane.

Toetused on osa Euroopa Põllumajanduspoliitikast ning vana tõde on see, kes annab raha, see tellib ka muusika.

Eesti riik on ühinenud Euroopa Nõukogu Põllumajandusloomade kaitse konventsiooniga (täpsema huvi korral otsige infot Maaeluministeriumi kodulehelt – Eesmärgid ja tegevused – Tegevusvaldkonnad – Loomade heaolu ja aretus). See tähendab, et kui ka toetusi ei küsi, siis kohustus Eestis loomi pidades nende heaolu nõudeid järgida on ikka. Loomapidajatena peame siiski jääma kahe jalaga maa peale, hoolima lisaks loomadele ka enda ja oma pereliikmete tervisest. Lammaste ja kitsede seisukohast, on surnud peremees kõige kehvem heaolu tagaja.

3. Kuidas määratleda, millal loomal on hea?

Alustasime küsimusest, millal on lambal või kitsel on hea olla? Tahvlile sai kirja:

- kui tal on süüa,
- kui tal on juua,
- kui temperatuur on normaalne,
- kui tal on seltsi,
- kui tema keskkond on puhas ja üht teist veel.

Kui ülalöeldut täpsustama hakata, siis tekivad küsimused: kuidas hinnata, kas süüa on piisavalt; kas juua on piisavalt; milline temperatuur on normaalne? Kas 7°C on normaalne? Milline on puhas keskkond? Kuidas hinnata, kas loomade heaolu tingimused mingis ettevõttes on täidetud või mitte?

Seitse plusskraadi on lamba jaoks enamasti tõesti normaalne, aga kas normaalsem kui 6 või 8 kraadi, seda on keeruline kinnitada. +7°C ei ole kindlasti normaalne, kui lammas on olnud kogu aeg õues, nädalapäevad on vaheldumisi sadanud vihma ja lörtsi, villak on vettinud, ainsas varjualuses tuhiseb tõmbetuul, jalgealune lirtsu. Mõtlemisainest on, eks ole. Ei olegi nii lihtne määratleda füüsilist keskkonda või looma füsioloogilist seisundit iseloomustavaid parameetreid, millel on samaaegselt kaks head tunnust: loomaomanikuna on neid võimalik täita ja kolmandal isikul kontrollida.

Loomade heaolust kirjutatakse algkooliõpikutes: imetajad vajavad elamiseks toitu; vett; elupaika; kohta, kuhu teha pesa (kus saada järglasi); kohta, kuhu varjuda; seltsi; innaajal partnerit.

4. Lammaste ja kitsede pidamise nõuded...

... on loomaomanikule kõige kergemini leitavad Veterinaar- ja Toiduameti kodulehelt. (Infoks loomapidajale – Lambad/kitsed – Lammaste ja kitsede pidamise nõuded.

Põhinõuded lamba ja kitse pidamisele on järgmised:

- **Lammas ja kits on oma olemuselt karjaloomad, seepärast peavad lambad ja kitsed ruumis kus neid peetakse nägema teisi liigikaaslasi ja saama nendega suhelda. Üksikult võib looma pidada veterinaararsti ettekirjutusel seoses looma tervisliku seisundiga.**

Lammast või kitse üksi eraldi pidada on ebamugav ka kasvatajale. Kui loom on haige ja vajab rahu, siis ei pea ootama veterinaararsti ettekirjutust, saab ta paigutada karjast eraldi ka ilma selleta. Vahel on vaja karjast eraldada agressiivne loom. Köide või ketti panemine saab tänapäeval olla vaid ajutine lahendus. Tingimused allpool.

Kuhu paigutada väikeses karjas kallihinnaline tõujäär pärast seda, kui ta on oma töö teinud, ära müüa ei soovita, sest vaja veel temalt järglasi?

Lahendus ei ole see, et jää(ad) on kogu aeg koos uttedega karjas. Üks hullemaid asju, mis kaasaegses lambakarjas saab juhtuda, on olukord, kus vana jää ja tema talled on kogu aeg karjas, tants ja tagaajamine käib kogu aeg ning talled sünnivad samuti läbi aasta, enamuse suguluspaaritustest. See on müüt, et kui karjas on suur jää ja tema sama aasta talled, siis vana isane on pealik, kes paaritab kõik indlevad uted. Ei ole nii.

Kui tootmiskari kasutab paaritusmeetodit, et mitu jäära on korruga karjas, siis jälgida tuleb, et need on sama tõugu jäärad. Eri tõugu loomade temperamendid on erinevad. On näiteks teada, et tekseli tõugu jäära kulutab paarituseelsele suhtlusele utega rohkem aega ning kui ta peab sealjuures veel konkureerima teist tõugu jääraga, siis see teine on pärast oluliselt rohkemate talled isa. On isiklik kogemus karjast, kus paaritusedukus talled välimiku põhjal otsustades oli 1 : 5 tekseli tõugu jäära kahjuks ning eesti valgepealise jäära kasuks.

Mõned võimalused, kuhu panna suveperioodil aktiivsest kasutusest parasjagu väljas olev tõujäär.

1. Leida talle kaaslane oma karja uttede või noorjäärade hulgast ja paigutada nendega koos eraldi aeda.
2. Ehitada talle tugev aed, kust ta näeb liikumist õuel. Kas utekarja nägemine on hea või halb variant, tuleb omas karjas oma pidamistingimuste juures välja selgitada.
3. Pakkusime välja ka liigutatava söötmissaiakese, kus jääb on lambakarjas, aga ei saa uttede juurde.
4. Kasutada jäärapõlle, aga Eesti karjamaadel on hulga näiteid sellest, kus põll on põõsa otsas katki rebitud või võsa toel nihutatud sinna, kus ta oma eesmärki ei täida. Küsitav on ka, kui hea jääral selle põllega ringi joosta on, nii et põllevaba aega tema karjamaaelus ei olegi.
5. Arvestada võimalike karjaterviseriskidega ja korraldada mitme loomapidaja jäärade ühine karjatamine.

Võõraste loomade kokku laskmisel või vana karja ümbergrupeerimisel tuleb tutvumine ja uute karjasuhete kujundamine võimalusel korraldada väiksemal pinnal. Eriti jäärade puhul on oluline, et ei oleks ruumi puksimiseks hoogu võtta. Täishool pusklemsed võivad lõppeda koljumõraga ja mõra saanu hukkumisega. Ei ole sellist seaduspärasust, et kõige kallima ja suurema jäära kolp on ilmtingimata kõige kõvem. Lisatud fotol on karjasuhete korrigeerimine toimumas natuke liiga vabas ruumis. Kuna loomad on teineteisele tuttavad, siis ei olnud kohtumisel tõsiseid tagajärgi.

Tuleb tunda oma lambatõugu. Osad lambatõud on sesoonse innaga – uted ei ole aastaringselt paaritumiseks valmis. Nõuanne, mis sobib tekseli tõu kasvatajatele (utt-talled paaritusse, kui nende kehamass on 45 kg või siis üldse järgmisel aastal; jäärtalled võõrutada, kui nad on kas neli kuud vanad või 40 kg rasked; tõenäosus tekseli tõugu uttede indlemiseks enne augustit ja pärast jaanuarit on väga väike), ei sobi kindlasti maalammastele ja teistele mitte sesoonse innaga tõugudele.

- Siseruumis peetava lamba ja kitse tervist kontrollitakse vähemalt üks kord päevas. Väliaedikus või karjamaal olevat looma kontrollitakse selliste vaheaegadega, mis on piisavad looma pikaajalise kannatuse vältimiseks. Lamba ja kitse sõrgu kontrollitakse korrapäraselt ja hooldatakse vajaduse korral. Haigestunud või vigastatud lammas või kits peab saama vajalikku ravi.

Tervisekontroll on ka see, kui vaatad karja, kas kõik loomad käituvad harjumuspäraselt. Mida paremini on söötmine ja jootmine korraldatud, seda rohkem jääb aega oma loomade vaatlemiseks. Ei ole sellist nõuet, et iga päev tuleb (suurtes tootmis)karjades teha inventuur ja kõik loomad üle lugeda. Karjaga on kõik korras, kui loomad on rahulikud, aed terve, aia juures ei ole näha võõraste tegutsemise jälgi.

Lammaste ja kitsede ravimise kohta tuleb pidada veterinaarravi päevikut. Päevikusse kogutakse veterinaari soovitusel (nõutav on veterinaari allkiri dokumendil) ja laborianalüüside vastused; ravimite kasutamise korral diagnoos, ravi alustamise ja lõpetamise päev, kasutatava ravimi liik ja nimetus ning doos, ravimeetod (suukaudne, nahaalne süst jms) ja ravimi tootja poolt toodangu turustamisele kehtestatud keeluaeg ning andmed ravitud looma(de) kohta (liik, arv, tõug, vanus, sugu, identifitseerimisnumber) ning andmed ravi teostanud veterinaararsti kohta.

- Ruum kus loomi peetakse peab olema küllalt suur, et kõik loomad saaksid korraga takistamatult maha heita, lamada ja üles tõusta ning piisavalt liikuda.
- Poegimisruumi pindala peab olema vähemalt 2 m² ja väliaediku suurus vähemalt 3 m² looma kohta. Lammast ja kitse ei tohi ruumis pidada alaliselt lõas ega ühes ruumis suuremas kui 50 loomast koosnevas rühmas. Loomapidaja võtab kasutusele meetmed, et kaitsta looma kiskja rünnaku eest.

Kui on kavas uue hoone ehitamine lammastele, siis põranda pindala ühe lamba- ja kitse kohta võiks arvestada vähemalt 1,5 ruutmeetrit.

Kaasaegsete kergete varjualuste puhul peab mõtlema ka sellele, kuidas on varakevadise intensiivse UV kiirguse kinni püüdmisega, kas loomal on võimalus varjuda intensiivse päikesekiirguse eest. Vastsündinud talle või äsja pügatud lamba selg tõmbub päikese käes punakaks nagu inimeselgi. Mis võiks olla lambale sobiv päikesekreem? Helosan Sol võib välja aidata, kui niisugune asi on juhtunud ja koos salviga ka kindlasti lambale parema varjevõimaluse loomine. Aga kergem on hoida kui oiata. Kujutage end oma aega kulutamas: algul päikesekreem lastele, siis endale, siis Helosan lammastele – mitu neid lambaid karjas oligi. Vill kaitseb lamba nahka väga efektiivselt, valige pügamiseks teie pidamisoludega kõige paremini sobiv aeg.

Kui on juhtunud see, et hunt, karu, ilves, šaakal või koer on murdnud teie karjast lamba või kitse, siis tuleb sundida end rahulikuks. Tegemist on ees palju ja närvitsemine ei aita. Vaja on teavitada Keskkonnaametit, hädatappu raskesti vigastatud loomad, otsida üles kadunud loomad, korraldada emata jäänud tallede toitmine, ravida kergemaid vigastusi (ei ole enamasti niisama lihtne); ravinõu saamiseks teavitada veterinaararsti; vahel, näiteks kui selgub, et kahju tekitajad olid koerad, võib osutada vajalikuks hankida loomaarsti tõend; korraldada hukkunud lammaste saatmine jäätmekäitlusesse; planeerida ümber alles jäänud loomade karjamaade kasutus või korraldada loomade valvamine karjamaal, et järgnevaid rünnakuid ära hoida; pereettevõttes lohutada lapsi, kes juhtunud rängalt võivad üle elada; leida koht, kust hankida karjatäiendus ja asendus sugujääradele, kui just viimased juhtusid rünnaku ohvriteks langema jne.

Keskkonnaamet kompenseerib hundi, karu ja ilvese murdmise tagajärjel hukkunud loomade hinna. Kogu aasta kahjud loetakse kokku ja raha kantakse üle järgmise aasta esimeses pooles. Lambakasvatavad on arutanud ja ettepanekuid teinud, et kompenseerimine võiks toimuda kiiremini, kuid esialgu on asjad nii nagu nad on. Lõunanaabrid, kellele tootmiskarjades

kiskjakahjusid üldse ei kompenseerita, vaatavad kadedusega meie süsteemi ja soovivad, et neil oleks midagi sarnast. Õigluse huvides tuleb lisada, et lätlastel on jälle mõni teine asi paremini korraldatud kui meil.

Selleks, et kiskjakahjude kompenseerimise protsess teoks saaks, vajab amet infot murdmiste kohta ning kinnitust, et tegemist oli ikka suurkiskja rünnakuga. Sellepärast tuleb kahtlustuse korral, et karjas on toimunud murdmine, kindlasti kohale kutsuda kiskjakahjude hindamise ekspert. Tööpäevadel saab helistada Keskkonnaameti telefonidel. Väljaspool tööaega, kui Keskkonnaameti inimesi kätte ei saa, võib proovida helistada Keskkonnainspektsiooni telefonil 1313. Kui helistamine ikkagi ei õnnestu, siis tuleb saata e-kiri aadressile info@keskkonnaamet.ee ning teavitada kiskjate rünnakust. Kirja oleks kasulik lisada juba ka koht, kus rünnak toimus, näiteks aadressi ja katastriüksuse nime ja numbriga. Tööajal saab üle küsida, kas info on kohale jõudnud ja uurida, millal ekspert saab tulla. Mida kiiremini ekspert saabub, seda parem. Ründamiskoha peaks säilitama võimalikult muutumatuna. Raskelt vigastatud lambad tuleks hädatappa sealsamas, nad ei pea poolelusatena ootama eksperdi saabumist. Kui on vihmade hooaeg, saab korjused vihmakindlalt katta, selgetele jälgedele ämbri kummuli peale panna või katta kilega. Kõige selle juures peaks ise tegema nii vähe jälgi kui võimalik. Kui eksperdi tulekuni läheb aega, peaks korjuse katma, ümbritsema elektrikarjusega või ette võtma midagi muud, mis takistaks kiskja tagasitulekut korjuse või selle jäänustega maiustama. Kui hundi murtud korjuse on oma koer või külapeni üle purenud, siis on keeruline aru saada, kes siis tegelikult alustas.

Keskkonnaametil on programm kiskjakahjude ennetamiseks. Programmi võimalustega saab tutvuda Keskkonnaameti kodulehel. Rada info leidmiseks on niisugune: Keskkonnaamet – Eesmärgid, tegevused – Liigikaitse – Looma- ja linnukahjud. Küsimuste korral täpsustada segaseks jäänud kohad Keskkonnaameti inimestega üle ja seda soovitatavalt enne, kui aia ehitamise juurde asutakse või karjavalvekoeri ostma hakatakse.

Keskkonnaameti kiskjakahjude ekspertidel on ka suur palve lamba- ja kitsekasvatajatele. Raadisaatjatega hundid on neile kätte näidanud, et liiga sageli käivad kiskjad maiustamas lammaste tapajäätmetega lauda vahetus läheduses. Ei ole tark tegu jätta surnud loomade jäänuseid oma karjamaade ja loomapidamishoonete juurde. Arukas loom tuleb vaatama, kas sealt, kus kord oli, on veel midagi võtta. Samuti ei ole mõistlik iga ründe järel tingimusteta nõuda hundi küttimise loa väljastamist kohalikule jahiseltsile. Sellel, kuidas toimib hundikari, on oma loogika. Kui jahis saab hukka üks või halvemal juhul tapetakse mõlemad juhthundid, siis jääb kohustus kutsikad üles kasvatada noorematele huntidele, kelle osavus saagi püüdmisel metsast ei ole nii hea. Rünnakud koduloomadele võivad sel juhul pärast arvatava probleemisendi tapmist isegi suurenedada.

- Lamba ja kitse pidamise ruumis kasutatavad automaatsed ja mehhaanilised seadmed peavad olema loomadele ohutud ja nende korrasolekut kontrollitakse vähemalt kord päevas.
- Lamba ja kitse pidamise ruum peab olema ehitatud nii, et hädaolukorras oleks võimalik loom kiiresti ehitisest välja viia. Ruum peab olema varustatud esmaste tulekustutusvahenditega.
- Lamba ja kitse lõastamise korral peab lõastamisvahend olema varustatud vähemalt kahe pöörlaga.

- Lamba ja kitse pidamise ruumi või ehitise põrand peab tagama vedelate väljaheidete äravool või nende imendumine allapanusse. Loomade lamamisala peab olema sellise suurusega, kuhu kõik loomad korraga ära mahuksid. Poegimisaedikus ja talle pidamise kohas ei tohi kasutada restpõrandat.
- Õhuvahetus lamba või kitsepidamise ehitises peab tagama, et ruumi suhteline õhuniiskus, temperatuur ja gaasisaldus püsivad tasemel, mis ei kahjusta looma tervist.
- Ruumis, kus loomi peetakse ei tohi müratase ületab pidevalt 65 dB.
- Ruum peab olema piisavalt valgustatud kas loomuliku valguse või kunstliku valgustusega. Kunstlik valgustus peab olema sisse lülitatud vähemalt kella 9.00st kuni kella 17.00ni
- Sundventilatsiooni kasutamise korral peab ruumis olema asjakohane varusüsteem, ning riketest märkuandev häiresüsteem.
- Lammast pügatakse vähemalt üks kord aastas. Pügamiseks kasutatavad seadmed ja vahendid peavad olema puhtad ja heas kasutuskorras.

Eestis põetakse lambaid peaaegu igal aastaajal. Inimesed, kes väärindavad villa, põavad oma villalambaid sageli kaks korda aastas, et saada kätte karjamaaperioodi ja laudaperioodi vill. Enamasti põetakse lambaid üks kord aastas. Osad eelistavad pügada sügisel enne püsivate külmade saabumist. Teised eelistavad pügada enne poegimist, põhjendusega, et talledel on siis lihtne udarat üles leida. Põetakse enne lammaste lauta jäämist või kevadel enne karjamaale laskmist. Lammaste heaolu seisukohalt on oluline, et kohe pügamise järgselt ei satuks lammas väga külmadesse oludesse (pakane), miinuskraadidega niiske ja tuuline ilma või siis parmude ja kihulaste rünnaku kätte. Viimast võib Eestis ette tulla niiskete ja soojade suveilmadega.

On allikaid, kus väidetakse, et tallede pügamine kiirendab nende ainevahetust ja suurendab kasvukiirust. Kel huvi ja võimalus saab selle mõju oma pidamistingimuste juures katsetada ja kasumlikkuse välja arvutada. Igal juhul suureneb lammaste söödavajadus jahedal ajal pärast pügamist.

- Vastsündinud tall ja emasloom peavad olema koos vähemalt 24 tunni vältel. Vastsündinud talle aedik peab olema kuiv ja tuuletõmbuseta. Väljas võib poegida ainult sellist tõugu lammas, kes on kohanenud karjamaal valitsevate keskkonna- ja ilmastikuoludega.
- Tall peab saama ternespiima peale sündimist hiljemalt nelja tunni möödudes. Talle kunstliku söötmise korral tuleb loomale anda kahe esimese nädala jooksul vähemalt neli korda päevas piima või piimaasendajat. Tall võõrutatakse mitte varem kui 3-4 kuu vanuselt.
- Söödavalik peab olema tervislik ja vastama looma vanusele. Kui lambaid ja kitsi ei söödeta vabalt, peavad kõik loomad pääsema sööma ühel ajal. Söötiskohal tuleb arvestada vähemalt 35 cm söimepikkusega iga looma kohta ja vähemalt 45 cm söimepikkusega tiine looma kohta.

Kõrval olev foto on lammaste talvisest söötmisest, kus söödakasutus on optimaalne ja söömispinda loomadel piisavalt.

Söödarõngaste kasutamisel on söödakulud suuremad. Silo- ja heinarullide vahetamisel tuleb vältida olukorda, kus lammas jääb peadpidi uue söödarulli alla. Kari tuleb kas aiaga eraldada või rõngas ümbritseda kattega, et pea torkamine läbi söödarõnga pulkade oleks takistatud.

Suvised söötmise juures on oluline tunda oma karjamaid. Kultuurrohumaasegudest on suhteliselt hiljuti turule tulnud Older grupi segu „Vikerkaar“, kus uudsete söödataimedena on sees sigur ja teeleht. Siguri segu teiste rohttaimedega on väga sobiv tallede nuumamiseks. Samuti täheldatakse, et imetavate uttede kaalulangus ei ole nii suur, kui neid söödetakse sigurit sisaldava karjamaaseguga. Sigur vajab kasvamiseks hästi väetatud mulda, sellepärast on teda soovitatav kasvatada koos liblikõielistega (ristikud, nõiahammas, lutsern). Liblikõielised taimed elavad sümbioosis mügarbakteritega, kellel on suutlikkus siduda õhulämmastikku. Tartu Agro seemnekeskus pakub juba pikka aega spetsiaalselt lammastele mõeldud raiheinadest, nurmikust, aruheinadest ja valgest ristikust koosnevat karjamaasegu. (Täpne koostis on Tartu Agro seemnekeskuse kodulehel.)

Lammaste söödavajadus on sõltuvalt eluetapist erinev. Uttedel suurem imetamise ajal; enne paaritust, et sünniks rohkem mitmiktallesid; tiinuse alguses, et looted korralikult välja areneksid. Tiinuse ajal, eriti selle lõpus, on soovitatav, et sööt oleks kõrge söödaväärtusega, valgurikas, et loodetel oleks olemas arenguks kõik vajalik. Tiineid loomi ei tohiks üle sööta, siis kasvavad ka talled liiga suureks. Väheväärtuslikku sööta sööb tiine loom liiga palju, magu on kogu aeg täis, kaasnev tüsistus võib olla tupe väljalangemine jt poegimisprobleemid.

Võõrutamise ajal on õige panna talled parimale parasiidivabale karjamaale, kus noore rohu kõrgus on 15–20–25 cm; uted jätta juba natuke paljaks söödud rohumaale, et oleks soodustatud piima tootmise lõppemine udaras. Parasiite on vähem karjamaal, kus samal aastal ei ole veel karjatamist toimunud. Jäära söödavajadus on mõnevõrra suurem paaritusperioodil. Sugujäära ei tohiks ka ülejäänud osal aastast näljas hoida ega liiga paksuks sööta.

Karjamaarohu söödaväärtus on kõige kõrgem, kui kõrrelised ei ole veel asunud õisikut moodustama, rohu kõrgus 20–25 cm; kolme kuni viie lehe faasis. Lisatud fotol on kujutatud üks selline paraja rohu kõrgusega kevadine karjamaa.

Olukorda, kus lammastel on kogu aeg selline ideaalne söödafront ees, on tegelikus elus raske saavutada. Sageli on lammaste karjamaa suve teisel poolel ülekasvanud ja taimed sellel vähese söödaväärtusega. See juhtub, kui kari saadetakse augustis karjamaale, kus varem mingit niitmist pole toimunud, rohi on suve jooksul kasvanud lamba kõrguseks, taimed õitsevad või on viljunud, lehemass on väike, kõrred ja varred puitunud. Kultuurkarjamaade rajamisel tuleb arvestada, et kaasaegsed heintaimede sordid on sageli aretatud lühiajaliste rohumaade jaoks sobivaks.

Loengus vaatasime ja õppisime tundma ka mõningaid karjamaadel kasvavaid liike.

1. Harilik kerahein. Kevadise varase kasvuga kõrreline, see on tema ainus pluss. Juba mai viimastel päevadel, hiljemalt juuni alguses hakkab moodustama päid, kõrs puitub, lehemassi osakaal väheneb. Kui rohumaad ei niideta, hakkab moodustama mättaid. Karjamaale jäänud kõrtel valmivad seemned ja taim levib väga kiiresti.

2. Luht-kastevars on tumerohelisi mättaid moodustav kareda lehega kõrreline. Kui teda on rohumaal palju, siis kultuuri uuendamiseks enamasti väärtuslike söödataimede juurdekülvist ei piisa. Peaks uuendama kogu kamara ja mõtlema mullaviljakuse tõstmisele, näiteks liblikõieliste kultuuride külvamisega.

3. Vösenditega taimed taluvad hästi tallamist. Seetõttu on valge ristik hea lambakarjamaa taim. Karjatamiseks on parim aeg kuni õitsemise aja alguseni. Puuduseks on see, et täisõites valge ristiku nutid lähevad suvel soojade ilmadega kiiresti pruuniks ega ole enam lambale meeltemööda toit. Küll aga meeldib täisõites valge ristiku karjamaa lambakasvataja naabruses elavale mesinikule. Karjamaade rohkem tallatud osadel kipuvad levima hanijalg ja roomav tulikas. Mõlemad on värskena mürgised taimed.

4. Looduslikel rohumaadel kasvavad ojamõõl ja maamõõl. Nende haakuvad viljad kinnituvad loomade karvade külge. Kui neid saab palju, tekitavad nahal sügelust.

5. Naat, kortslehed ja seaohakas on looduslike rohumaade taimed, mis kuuluvad hea „lehelise lambaheina“ hulka. Kärnoblikas ja teised suurelehelised oblikad on oluliselt väheväärtuslikumad, eriti kui nad on vanaks läinud, siis lammas eelistab neid mitte süüa.

6. Mets-harakputk on kahe- või mitmeaastane taim. Kui valged sarikad on õide puhkenud, siis valmivad peatselt ka seemned, juba juuni esimesel poolel. Kui niitmise ja hiljaks jääda, siis paiskuvad seemned igale poole laiali ja taim levib väga hästi. Noort putke söövad lambad meelsasti, probleem on selles, et kui lasta mets-harakputkel monokultuurina kasvada, siis jääb lamba toidulaud üksluseks. Ka kuiva heina tegu sellistest pütsikutest on vaevaline.

7. Väike meelespea (lõosilma) sarnaste aga tumesiniste õitega taim looduslikul või looduslähedasel rohumal on mailane. Külmamailase tunneb ära selle järgi, et tema varrel on karvad kahes reas. Kui vart vastu valgust vaadata, siis on see hästi näha. Sarnane taim – niitjas mailane – on aga karjamaal nuhtluseks. Levib kiiresti, kevade ja suve alguses on justkui täiesti arvestatava rohumassiga taim, aga kiiresti saab tema kasvuaeg otsa ja südasuvest alates on niitja mailase kasvukohas vaid hõre rohuline, süüa ei ole rohusööjal sealt enam midagi.

8. Tarnad kuuluvad lõikheinaliste hulka. Tuntuimad tarnadest on vast meie pokumättad. Tarnasid on nii niisketes kui ka kuivemates kasvukohtades, mättaid moodustavaid ja võsundilisi. Kõigi tarnade ühine tunnus on, et õisikut kandvad varred on kolmekandilised. Lambakasvataja mure ja teadmine seoses tarnadega peab olema, et rohumaa, mille kamar on sügisel üsna roheline, aga koosneb valdavalt tarnadest, ei ole lambale sobiv karjamaa. Tarnad on madala toiteväärtusega, ränirikkad ja jäävad lambast sageli söömata.

9. Kastikud on kõrgekasvulised kõrrelised. Jäneskastik kasvab näiteks sageli maanteeäärsetes kraavides. Lammas seda jämedat kõrt enamasti ei söö.

Lammas kasvab hästi vaid rohumal, kus on talle sobivad toidutaimed. Iga looduslik hein ei ole ilmingimata lambale sobiva liigilise koostisega. Eelkirjeldatud taimi ja nende tunnuseid saab vaadata veebilehelt Eesti taimed. Kui liiginimi on teada, siis on hea meie looduses kasvavaid taimi vaadata lehelt loodusemees.ee

Kõrvaloleval fotol on näha elektrikarjus, aed on kolme traadiga, aga varu on ka viie traadi paigutamiseks.

Vasakul on peaaegu ammendunud karjamaa, kus lambad veel söövad, aiast paremal puhtaks söödud karjamaa. Ei ole kõige parem rohumaa, on kasvanud kunagisele majandi põllust jäänud söödi- maale isetekkeliselt.

- Jooginõu või automaatjootja peab olema paigaldatud nii, et see oleks kõigile loomadele vabalt kättesaadav. Nippeljootja kasutamise korral peab olema vähemalt üks jootja 30 looma kohta.
- Karjatamisperioodil tuleb lambale ja kitsele tagada pääs karjamaale või väliaedikusse. Karjamaale viiv tee peab olema turvaline. Karjatee äär peab olema vaba takjatest ja ohakatest, et vältida villa saastumist.
- Elektripiitsa võib ajamisel kasutada vaid täiskasvanud mittetiine looma puhul.
- Väliitingimustes tuleb lammast ja kitse kaitsta halbade ilmastikutingimuste eest. Karjamaal looma lõastamise korral peab lõastamisvahendi pikkus olema vähemalt 3 meetrit.

Karjamaal, eriti suve teisel poolel, tallede ja uttede nuumamise ajal juhtub, et lammas on jäänud karjamaale selili ja ei saa enam ise püsti. Kui abi jääb hiljaks võib loom surra. Lisatud fotol olev lammas sai abi õigeaegselt.

5. Sügisel lammaste müügi ajal on ideaalne, kui müügitalled on ühtlases kaalus, kaaluvad 38–40kg, heas toitumuses, rümba väljatulek 18–22kg.

Täna lugejat kes siiani jõudis.

Abi lamba- ja kitsekasvatajale pakuvad konsulendid. Maaelu Edendamise Sihtasutusega lepingu sõlminud konsulentide puhul on võimalik teenuse saamisel kasutada nõuandetoetuse abi. Rohkem infot konsulentide kohta leiab Maaelu Edendamise Sihtasutuse kodulehelt: Nõuanne – Nõuandeteenistus – Konsulendid – Leia konsulent.

Edu ja ettevõtlikust lammaste eest hoolitsemisel!